

Navadni kaček (*Dracunculus vulgaris*) še vedno uspeva v Slovenski Istri

Jože Lango

Navadni kaček na uničenem nahajališču nasproti zaselka Rožnik pred Ankaranom in kaček na nadomestnem nahajališču na Debelem Rtiču.

Pred 65 leti je Josip Ukmar v naši reviji poročal o najdbi navadnega kačka - imenuje ga zmajevec ali visoki štrkovec (*Dracunculus vulgaris*) - pri Krkavčah in Koštaboni in to je bila do nedavna zadnja potrditev uspevanja te v Sloveniji zelo redke in zavarovane vrste. Opisujemo njeno novo nahajališče pri Ankaranu, ki je žal uničeno, in način, kako smo jo 11. avgusta leta 2017 prenesli na zanjo primerno nadomestno rastišče na Debelem Rtiču.

Navadni kaček (*Dracunculus vulgaris*) je avtohtona vrsta flore Slovenije, vendar je do nedavna bila letnica njene zadnje potrditve

1953: Koštabona in Krkavče (Ukmar, 1953; T. Wraber in Skoberne, 1989: 134). Na rdečem seznamu (Anonimous, 2002) ima oznako E (prizadeta vrsta). Sodi v družino kačnikovk (*Araceae*), kamor sodijo tudi v Sloveniji uspevajoči rodovi: kačnik (*Arum*), kačunka (*Calla*) in vodna solata (*Pistia*). V to družino je bil včasih razvrščen tudi kolmež (*Acorus*). Je zelnata trajnica s podzemnimi gomolji, visoka do enega metra. Steblo jeolistnato z golimi dolgopeceljatimi in stopalasto deljenimi listi. Krpe imajo cel rob, so sprva ploske, pozneje pa rob postane valovit ali zavihan. Spodnji del peclja je svetlo vijolično pegast, mesnat in nožničasto objema

steblo. Zato ima rastlina navidezno vijoličasto pegasto steblo in jeolistnata le na vrhu. Ovršno socvetje je mnogocvetno, podaljšano v koničasti jalovi podaljšek. Cvetovi so enospolni, ženski so razporejeni pri dnu socvetja, moški pa nad ženskimi. Socvetje listjasto obdaja ovršni list ali spata, ki je dolga do 60 centimetrov, na spletu smo zasledili tudi navedbe o rekordnih 130 centimetrov pri rastlini, visoki okoli dva metra. Spata je zunaj zelena, znotraj pa temno škrlatno rdeča, njen koničasti jalovi podaljšek čokoladne barve štrli iz nje in je skoraj enako dolg kot ona. Plodovi so rdeče jagode z nekaj semeni. Opraševalci so muhe, ki jih rastlina privablja z vonjem po gnilem mesu, zato je kaček ponekod dobil vzdevek smrdljivka. Gojitelji jo razmnožujejo s semeni ali z delitvijo gomoljev. Uspeva na humusnih in dobro odcednih tleh, na sončnih legah, prenese pa tudi občasno ali delno zasenčenost.

Kaček turisti poznajo predvsem z otoka Krete, kjer je precej razširjen. Prvotna domovina je vzhodno Sredozemlje od Grčije,

jugozahodne Turčije do Balkana z Bolgarijo in jadransko obalo, s severno mejo v Slovenski Istri in italijanski provinci Vicenza. Na ostale sredozemske obale Italije, Francije, Španije, severne Afrike in na Portugalsko so jo najbrž zanesli. Doslej znana nahajališča v Istri so bila Barkovlje pri Trstu, Krkavče, Kaštel in Buzet (Rottensteiner, 2014, 2018, pisno sporočilo), pri čemer nahajališče pri Trstu novejša pregledna dela o flori Trsta in Furlanije ne omenjajo. Wulfen ga je, sodeč po njegovih delih, v drugi polovici 18. stoletja opazil tudi na Sveti Gori (Skalnici) (Praprotnik, 2016: 32).

Najdba

Ob cesti Koper–Ankaran je uspevalo grmovje – živa meja. Ko so v letih 2008 in 2009 na mestu tik pred nekdanjo »bolnico Ankaran« opravili posek obcestnega grmovja in izvedli nasutje za obcestno parkirišče, so se kački prikazali med nizkim rastjem na doslej še nepoznanem nahajališču. Opazil sem jih 19. junija leta 2010, in sicer šest

Nahajališče teden dni po prvi najdbi. Vidimo tri skupine cvetočih kačkov, dve sta že odcveteli, največje socvetje so med tem časom že odrezali, ostalo je samo steblo.

Iz robide in srobota so temu lepoccu štrleli le listi in velikanska spata.

skupin (Lango, 2016). V posamezni skupini je bilo različno število rastlin. Skupine so bile od roba »parkirišča« različno oddaljene, od dva metra do štirih metrov, in vzdolžno razporejene v dolžini okoli deset metrov. Zaradi goste in neprehodne poraščenosti nismo mogli preveriti, če se je v grmovju in rastju skrivala še kakšna skupina. Obrobje »parkirišča« pa je kmalu postalo divje odlagališče gradbenega materiala in se je zato polagoma, a nezadržno širilo in ogrožalo kačke. Tako je bila parkirišču najbližja skupina zasuta že leta 2014, še druga pa leta 2015.

Socvetje je skrito v spati, ženski cvetovi so spodaj, moški zgoraj, vse skupaj pa se podaljšuje v jalovi podaljšek.

*Stopalasto deljeni in dolgopeceljati listi.
Pecelji na dnu nožničasto objemajo steblo.*

*Druga skupina kačkov je bila v polnem
razcvetu čez en teden.*

Nahajališče

Nahajališče v kvadrantu 0448/2 se nahaja ob cesti Bivje (križišče)–Ankaran, približno kilometer pred Ankaranom, točno nasproti cestnega odcepa za zaselek Rožnik,

Kački so preživeli pet let, kljub nenehni nevarnosti, da jih zasujejo ali potrgajo.

na nasprotni strani na terenu v smeri proti parkiriščem za avtomobile Luke Koper. Žal tega nahajališča nisem fotografiral pred posegom v prostor, saj tam nisem pričakoval kakšne posebne najdbe.

V obcestni samonikli živi meji, ki se je vila vzdolž ceste na tem odseku in je bila visoka dva do dva in pol metra, so rasli navadni derak (*Paliurus spina-christi*), rdeči dren (*Cornus sanguinea*), robida (*Rubus* sp.), kanela (*Arundo donax*), navadni srobot (*Clematis vitalba*), japonsko kosteničevje (*Lonicera japonica*) in še nekatere druge vrste, ki pa jih nisem določil. Po poseku te žive meje sem kačke opazil na zaraščenem terenu pretežno med robido, rdečim drenom in srobotom.

Reševanje kačka

Takoj po odkritju najdbe še leta 2010 sem poskušal poiskati strokovno pomoč ali proreti do medijev, da bi novico razširil in prišel v stik s strokovno ustanovo, s katero bi redko rastlino lahko zaščitili. V začet-

Grafična ponazoritev obcestne žive meje pred posekom in nasutjem parkirišča.

ku sem bil neuspešen. Nasutje se je zaradi vztrajnega nasipavanja nezadržno približevalo kačkom in jim grozilo, da jih bo zasulo. Šele po včlanitvi v Botanično društvo Slovenije sem prišel leta 2016 v stik z urednico *Trdoživa* Branko Trčak, ki me je napotila na pravi naslov, na Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, njegova podružnica je tudi v Izoli. Po šestih letih smo začeli z vsemi potrebnimi dejavnostmi pod strokovnim vodstvom Barbare Vidmar iz Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave. Spomladi leta 2017, ko so rastline odgnale liste, smo štiri šope rastlin, ki so še ostali, označili z markerji. Tako smo v poznem poletju, ko so rastline že mirovale, ko so plodovi že dozoreli, z lahkoto poiskali mesta za izkop gomoljev.

Na žalost smo avgusta našli le še tri markerje in tri skupine kačkov 11. avgusta leta 2017 uspešno presadili na varnejše nahajališče na Debeli Rtič (kvadrant 0448/1). Sku-

pno smo presadili več kot trideset gomoljev ali njihovih delov v treh vrčih. Ostali so žal ostali pod nasipom.

K uspešnosti naše akcije pa so znatno prispevali tudi direktorica zdravilišča Debeli Rtič Ana Žerjal, Občina Ankaran, njen župan Gregor Strmčnik in direktor občinske uprave Iztok Mrmolja, vodja vrtnarjev Marjetice Koper Mirjan Kocjančič, vrtnar Mirjan Valenčič in uslužbenca iz zdravilišča Debeli Rtič Nataša Brlek in Egidij Grabar, z nasveti pa nam je pomagal dr. Peter Glasnovič z Univerze na Primorskem.

Vsi udeleženci te akcije smo nestrpno pričakovali pomlad, da bi videli, kako smo bili pri reševanju kačka uspešni.

Na nadomestnem nahajališču je lepo odgnal. Dragocen pa je podatek, da se je ohranil tudi na prvotnem nahajališču pri Ankaranu. Njegovi gomolji so očitno razširjeni na večji površini, kot smo opravili izkope.

Od prvotnih šestih so ostale samo še štiri skupine kačkov.

Nadomestno nahajališče kačka na Debelem Rtiču.

Sotrudniki po opravljeni presaditvi.

Jože Lango je po poklicu kemik, doma iz Ilirske Bistrice, živi v Izoli. Že v času službovanja je v prostih koncih tedna rad zabajal v naravo in spoznaval rastlinstvo. Več in tudi v širšem slovenskem prostoru se mu je lahko posvetil po upokojitvi. Kot naravovarstvenik deluje v domačem okolju s članki v krajevnih časopisih in z osebnimi stiki s pohodniškimi skupinami tudi na terenu. Je odličen fotograf in zelo dejaven član Botaničnega društva Slovenije.

Avtor članka si po sedmih letih lahko končno oddahne.

Literatura:

Anonymous, 2002: Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam. Uradni list RS 82/2002.

Lango, J., 2016: Navadni kaček v Sloveniji še ni izumrl. Trdoživ, 5 (1): 47.

Praprotnik, N., 2016: Seznam praprotnic in semenk ter njihova nahajališča na Slovenskem v delih Franca Ksaverja Wulfena. Scopolia (Ljubljana), 86: 1–143.

Rottensteiner, K. W., 2014: Exkursionsflora für Istrien. Klagenfurt: Verlag des Naturwissenschaftlichen Vereins für Kärnten, 1014 str.

Ukmar, J., 1953: Zmajevce ali visoki štrkovec. Proteus, 15 (8): 230–231.

Wraber, T., Skoberne, P., 1989: Rdeči seznam ogroženih praprotnic in semenk SR Slovenije. Varstvo narave (Ljubljana), 14–15: 1–429.